

Kirjoittajat

Kaija Collin

KT, professori, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos
kaija.m.collin@jyu.fi

Jari Eskola

YTT, dosentti, eläkeläinen
jae@saunalahti.fi

Hannu L. T. Heikkinen

KT, professori, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos
hannu.l.t.heikkinen@jyu.fi

Sanna Herkama

FT, erikoistutkija, Turun yliopisto, Lastenpsykiatrian tutkimuskeskus
sanna.herkama@utu.fi

Ulla Hietamäki

KT, yliopistonopettaja, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden yksikkö, Kokolan yliopistokeskus Chydenius
ulla.m.hietamaki@jyu.fi

Rauno Huttunen

YTT, KT, dosentti, yliopistolehtori, Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos
rauno.huttunen@utu.fi

Vilma Hänninen

YTT, sosiaalipsykologian professori emerita, Itä-Suomen yliopisto
vilma.hanninen@uef.fi

Essi Ikonen

FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta
essi.ikonen@helsinki.fi

Mervi Issakainen

YTT, yliopistotutkija, Itä-Suomen yliopisto, oikeustieteiden laitos
mervi.issakainen@uef.fi

Raili Keränen-Pantsu

KT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
raili.keranen-pantsu@tuni.fi

Kari Kiviniemi

KT, yliopettaja, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu
kari.kiviniemi@oamk.fi

Anne Laajalahti

FT, dosentti, vanhempi tutkija ja viestintätieteiden tutkimusryhmän johtaja, Vaasan yliopisto, markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö
anne.laajalahti@uwasa.fi

Timo Laine

FT, eläkeläinen
timolainen@outlook.com

Niina Lilja

FT, professori, Tampereen yliopisto, informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
niina.lilja@tuni.fi

Ella Lillqvist

KTT, tutkijatohtori, Vaasan yliopisto, markkinoinnin ja viestinnän yksikkö ja Itä-Suomen yliopisto, humanistinen osasto
ella.lillqvist@uwasa.fi

Johanna Lätti

KT
johanna.k.latti@gmail.com

Josephine Moate

KT, yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos
josephine.m.moate@jyu.fi

Leena Paakkari

TtT, professori, Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta
leena.paakkari@jyu.fi

Susanna Paloniemi

KT, yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos
susanna.paloniemi@jyu.fi

Päivi Siivonen

FT, professori, Turun yliopisto
paivi.siivonen@utu.fi

Tuukka Tomperi

KT, FM, yliopistotutkija, Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
tuukka.tomperi@tuni.fi

Jaana Vastamäki

YTT
vastamaki@hotmail.com

Juhana Venäläinen

FT, professori, Itä-Suomen yliopisto, humanistinen osasto
juhana.venalainen@uef.fi

Satu Virtanen

ETM, rekrytoinnin ammattilainen
satuvir@gmail.com

Anna Wallin

KT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
anna.wallin@tuni.fi

Sisällys

Alkusanat.....	10
----------------	----

OSA 1

Laadullisen tutkimuksen perusteita

Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta.....	14
<i>Jari Eskola</i>	
Laadullinen tutkimus prosessina.....	43
<i>Kari Kiviniemi</i>	
Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas.....	61
<i>Johanna Lätti, Jaana Vastamäki, Tuukka Tomperi ja Jari Eskola</i>	
Kirjoituspyynnöt laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä.....	97
<i>Vilma Hänninen ja Mervi Issakainen</i>	
Laadullinen analyysi tietokoneohjelmistoilla.....	119
<i>Sanna Herkama ja Anne Laajalahti</i>	

OSA 2

Laadullisten menetelmien maisemia

Miten kokemusta voidaan tutkia?

Fenomenologinen näkökulma.....140

Timo Laine

Keskustelunalyysi multimodaalisen vuorovaikutuksen
tutkimuksen menetelmänä.....167

Niina Lilja

Diskurssianalyysi.....194

Ella Lillqvist ja Juhana Venäläinen

Refleksiivinen temaattinen analyysi.....215

Päivi Siivonen

Fenomenografinen lähestymistapa käsitysten
tarkastelussa.....230

Ulla Hietamäki ja Leena Paakkari

Etnografi työssä: Kokemuksia organisaatiotutkimuksesta.....249

Susanna Paloniemi ja Kaija Collin

Taiteelliset tutkimusotteet.....272

Essi Ikonen ja Josephine Moate

Narratiivinen eli kerronnallinen tutkimus.....297

Hannu L. T. Heikkinen ja Raili Keränen-Pantsu

Eläytymismenetelmä: Perusteet ja käytännön ratkaisut.....337

Anna Wallin, Satu Virtanen ja Jari Eskola

Luotettavuus laadullisessa tutkimuksessa.....356

Hannu L. T. Heikkinen ja Rauno Huttunen

Alkusanat

Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 avaa ikkunoita tutkimusmetodien maailmaan laadullisen tutkimuksen lähtökohdista. Toisin kuin määrällinen tutkimus laadullinen tutkimus ei käytä välineinään numeroita, tilastoja tai matematiikkaa, vaan sen tarkoitus on kuvata, nähdä, jäsentää ja ymmärtää ihmisten kokemuksia, yhteiskunnallisia ilmiöitä sekä merkityksiä, joita rakennamme vuorovaikutuksessa toistemme kanssa. Menetelmien hallinta ei synny vain ohjeita seuraamalla vaan itse tutkimusta tekemällä, kysymyksiä esittämällä ja omaa ajattelua refleктоimalla.

Kirjan kirjoittajat edustavat laajaa asiantuntemusta suomalaisen laadullisen tutkimuksen kentällä. Heidän tekstinsä tarjoavat sekä teoreettista ymmärrystä että käytännöllisiä välineitä tutkimuksen tekemiseen. Tavoitteena on rohkaista lukijaa pohtimaan menetelmällisiä valintoja kriittisesti, luovasti ja tutkimuskysymyksen kannalta tarkoituksenmukaisesti.

Laadullinen tutkimus on parhaimmillaan tutkijan, tutkimuskohteen, aineiston ja teorioiden välistä vuoropuhelua. Se edellyttää herkkyyttä epävarmuudelle ja avoimuutta yllätyksille. Menetelmä ei ole pelkkä väline, vaan olennaista on tutkimuksellinen ajattelu tiedonmuodostuksen prosessissa. Kirjasarjan ensimmäisessä osassa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1* matka aloitetaankin tutkimuksen teoreettisista ja filosofisista lähtökohdista. Suosittelenkin, että tämän kirjan lukija perehtyy myös ykkösosan tieteenfilosofiseen perustaan.

Tämän käsillä olevan kirjan *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* ensimmäinen osa johdattaa laadullisen tutkimuksen perusteisiin ja käytännön kysymyksiin. Siinä tarkastellaan muun muassa tutkimusprosessin rakentumista, aineistonkeruun erilaisia mahdollisuuksia sekä laadullisen analyysin tekemistä tietokoneavusteisesti. Kirjan toinen osa avaa ikkunat sepposen selälleen laadullisten menetelmien maisemiin, kuten fenomenologiseen tutkimukseen, keskustelunanalyysiin, diskursianalyysiin, refleksiiviseen temaatiseen analyysiin, fenomenografiaan, etnografiaan, taiteellisiin tutkimusotteisiin, narratiiviseen tutkimukseen ja eläytymismenetelmään. Viimeisessä artikkelissa pysähdytään pohtimaan, mikä tekee laadullisesta tutkimuksesta pätevää, luotettavaa, totta ja yleensäkin tekemisen arvoista.

Toivon, että tämä teos toimii opiskelijoille, tutkijoille ja kaikille laadullisista menetelmistä kiinnostuneille oppaana ja inspiraation lähteenä. Jokainen tutkimus avaa maailmaan uuden ikkunan.

Jyväskylässä 9. toukokuuta 2026

Hannu L. T. Heikkinen

Kirjoituspyynnöt laadullisen tutkimuksen aineistonkeruu- menetelmänä¹⁷

Vilma Hänninen ja Mervi Issakainen

Kirjoitusaineistojen käytön taustaa

Kirjoitusaineistojen käyttö on tällä vuosituhannella yleistynyt erilaisissa opinnäytteissä ja muussakin tutkimuksessa Suomessa. Kirjoituspyyntö aineistonkeruumenetelmänä ei kuitenkaan ole kuulunut sosiaalitieteiden menetelmäkirjallisuudessa yleisesti esitellyyn menetelmävalikkoon. Vaikka kirjoituspyyntömenetelmä vertautuu haastatteluun, se kuitenkin erottuu tästä selvästi. Kirjoituspyyntöaineistojen käyttäjiltä on Jyrki Pöysän (2021) tiivistä artikkelia lukuun ottamatta puuttunut menetelmäteksti, jossa tämän aineistotyyppin luonnetta, etuja, rajoituksia ja käytännön kokemuksia käsiteltäisiin. Käsillä olevan

17. Uusi artikkeli, jota ei ole ollut mukana kirjasarjan aiemmissa painoksissa.

artikkelin on tarkoitus paikata tätä puutetta sekä tarjota käytännöllisiä esimerkkejä ja pohdintoja kirjoitusaineistojen keruusta ja käytöstä.

Suomalaisen laadullisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen erityispiirre on sen 1980-luvulla tapahtuneesta läpimurrosta lähtien ollut tavallisilta ihmisiltä kerättyjen omaelämäkerrallisten tekstien käyttö tutkimuksen aineistona. Uraauurtava teos oli J. P. Roosin (1987) suomalaisten elämäntavan muutoksia sukupolvinäkökulmasta elämäkertojen valossa tarkastellut tutkimus. Anni Vilkkio (1997) kirjoitti väitöskirjan suomalaisten naisten elämäkertoista pohtien laajasti omaelämäkerran luonnetta kertojan ja lukijan kohtaamispaikkana. Kokonaisten elämäkertojen lisäksi tavallisilta ihmisiltä on kerätty myös muistitietoa eli kuvauksia rajatuista teemoista. Tällaisia kirjoitusaineistoja on käytetty laajasti kulttuurin- ja historian tutkimuksessa (Pöysä, 2021).

Vaikka Suomessa kirjoitusaineistoja käytetään erityisen paljon, käytetään niitä muuallakin. Puolassa omaelämäkertojen tutkimuksella on pitkät perinteet (Jacubczak, 1995), ja esimerkiksi Isossa-Britanniassa on jo 1930-luvulta asti kerätty kirjoituksia erilaisista arkielämän kokemuksista 500 hengen kokoiselta kirjoittamiseen sitoutuneelta ja monenlaisista ihmisistä koostuvalla paneelilla (*Mass Observation Archive/Project* eli MOP; Pollen, 2013). Näihin aineistoihin perustuviin tutkimuksiin viittaamme paikoin tässäkin artikkelissa.

Vuosikymmenien mittaan kirjoituspyyntöjä on alettu käyttää yhä enemmän laadullisen aineiston keräämisen tapana niin eritasoisissa opinnäytteissä kuin muussakin tutkimuksessa. Tietoteknisten sovelusten kehitys on tehnyt kirjoituspyyntöaineistojen keruusta entistä tehokkaampaa ja edullisempaa, ja kertomusten keruusta sähköisillä alustoilla näyttääkin tulleen yleisin kirjoitusaineiston keruun tapa. Tässä artikkelissa käsittelemme erityisesti tutkimuksia, joiden aineistona on tutkijoiden keräämiä fokuksia pienimuotoisia kirjoituksia. Kirjoituspyynnön käyttöön ei ole olemassa ennalta määritettyjä sääntöjä, vaan menetelmää voi soveltaa joustavasti ammentamalla ideoita eri tieteenalojen tutkimuksista.

Ennen kuin tutkija alkaa kerätä omaa kirjoitusaineistoa, hänen on hyvä selvittää, olisiko sopivaa aineistoa jo saatavilla. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa ja Tampereen yliopiston suojissa toimivassa Tietoarkistossa on aiempien keruiden ja tutkimusten tuottamia aineistoja, joita tutkijat voivat anomuksesta saada käyttöönsä. Hyvää aineistoa voivat tarjota myös kirjoituskilpailujen sadosta kootut julkaistut kirjoituskokoelmat.

Kirjoitusaineistotutkimuksen aiheiden tyyppejä

Kirjoituspyyntöä on alun perin käytetty ennen kaikkea henkilökoh-
taisten kokemusten tutkimisen välineenä. Sellaisena se vertautuu laa-
dulliseen haastatteluun, jossa osallistujat voivat kertoa elämästään ja
kuvata kokemustaan omin sanoin. Kirjoituspyyntö on omiaan etenkin
silloin, kun aihe on arkaluonteinen tai kirjoittajalle kipeä. Kirjoittajat
saattavat pitää osallistumista tilaisuutena kertoa asioista, joista he ei-
vät ole aiemmin kertoneet kenellekään – eivätkä välttämättä haluaisi
kertoa kasvokkain myöskään haastattelijalle. Esimerkiksi Salome Tuo-
maala (2011) on väitöskirjassaan tarkastellut 40 suomalaisen naisen
kertomusta kokemastaan abortista. Mervi Issakainen (2016) keräsi väi-
töskirjaansa varten nuorten omakohtaisia kirjoituksia masennuksesta:
nuorten toivottiin kirjoittavan niistä kokemuksista, jotka he itse koki-
vat aiheen kannalta tärkeiksi. Kolmas esimerkki arkaluonteista aihetta
koskevasta tutkimuksesta on Andellin (2020) tutkimus suomalaisten
arjen ylittävistä (yliluonnollisista) kokemuksista. Vanessa May (2015)
puolestaan tutki Englannissa MOP-aineistoa hyödyntäen ihmisten
kokemuksia sosiaalisesta ulkopuolisuudesta. Toisaalta kirjoitusaineis-
toa voidaan käyttää myös neutraalimpia kokemuksia koskeviin tutki-

muksiin. Esimerkiksi Kirsi Hasanen (2013) on tutkinut hoivayrittäjien omaelämäkerrallisia kertomuksia yrittäjäksi päätymisestä.

Kirjoituspyyntöä on luontevaa käyttää myös muihin tarkoituksiin kuin henkilökohtaisten kokemusten luotaamiseen. Kirjoituspyynnön avulla on mahdollista selvittää ihmisten tietoja, näkemyksiä ja ajattelutapoja tietystä ilmiöstä. Näissäkin kirjoittajan henkilökohtaiset kokemukset ja tunteet tulevat usein esiin. Esimerkiksi Veronica Olsen työtovereineen (2020) on tutkinut Ison-Britannian kansalaisten tietoa ja ymmärrystä muistisairauksista MOP-kirjoitusaineiston avulla. Renelle McGlacken ja Pru Hobson-West (2022) tutkivat MOP-aineiston avulla, millaisia ajattelutapoja käyttäen ihmiset elävät sen tiedon kanssa, että eläintutkimuksessa eläimiä kohdellaan julmasti eivätkä he voi sille mitään.

Kirjoituspyyntöä voi käyttää aineistonkeruumenetelmänä myös silloin, kun tutkimuksen aiheena ovat ihmisten tulevaisuutta koskevat kuvitelmat ja toiveet. Esimerkiksi Hollannissa kehitetyssä *Kirje tulevaisuudesta* -menetelmässä osallistujia pyydetään eläytymään mielessään kuvittelemaansa tilanteeseen, jossa jokin heitä kirjoitushetkellä askarruttava ongelma on ratkennut, ja kirjoittamaan tuosta tilanteesta käsin kirje nykyhetken itselle (ks. Hänninen ym., 2021). Menetelmää on käytetty muun muassa pyytämällä sairauden tai vamman kanssa eläviä kuvittelemaan toiveidensa mukainen tulevaisuuden tilanne (Hänninen ym., 2025) tai pyytämällä ihmisiä kuvittelemaan myönteinen koronapandemian jälkeinen tulevaisuus (Hänninen ym., 2022). Anna Wallinin, Satu Virtasen ja Jari Eskolan tässä kirjassa esittelemä eläytymismenetelmä haastaa niin ikään osallistujia käyttämään mielikuvitustaan (ks. s. 337).